

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що змагальність є одним із елементів методу правового регулювання суспільних відносин у сфері кримінального судочинства. Саме змагальний процес відповідає принципам правової держави, характеризує кримінальне провадження як в цілому, так і окремі його стадії, передбачає чітке розмежування функцій обвинувачення, захисту та вирішення справи; процесуальну рівноправність сторін обвинувачення і захисту; наявність незалежного та неупередженого суду, який керує судовим розглядом кримінальної справи і вирішує справу в кінцевому результаті. Однак, на нашу думку, вирішальну роль для забезпечення реалізації принципу змагальності в кримінальному процесі має обсяг і співвідношення прав сторін.

Являючись основоположним принципом, змагальність сторін в кримінальному процесі України у реальності є декларативною, а положення, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, є таким, що не реалізується у регулятивних нормах Кримінального процесуального кодексу України.

Тому вважаємо, що не достатньо лише нормативно закріпити, а потрібно також, щоб практичне втілення цього принципу було забезпечене відповідною побудовою всієї системи конкретної галузі права. Дана засада потребує розвитку в контексті демократизації судового процесу та приведення його основ у відповідність з напрацьованими та загальноприйнятими міжнародним співтовариством стандартами і правилами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крикливець Д.С. Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею: дис....к.ю.н. Львів, 2016. С. 13-33.
2. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса : в 2-х т. М. : Наука, 1968–1970. Т. I. 1968. 468 с.
3. Полянский Н.Н. Вопросы теории советского уголовного процесса / под ред. Д.С. Карев. М. : Изд-во МГУ, 1956. 271 с
4. Кузнецова О. Д. Проблемы реализации принципа состязательности при рассмотрении уголовных дел в суде первой инстанции : автореф. дис.канд. юрид. наук : 12.00.09. Калининград, 2004. 21 с.
5. Удалова Л.Д. Кримінальний процес України: Підручник. К.: Вид. Паливода А.В., 2007. 158 с.
6. Конституція України від 28 червня 1996 р. //Відомості Верховної Ради України.1996.№30.ст.141.
- 7.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
8. Микеле де Сальвіа. Прецеденты Европейского суда по правам человека [Текст] / Де Сальвіа М. С.-П. : Пресс, 2004. 1072 с.

І.І.Циліорик
асистент кафедри КПП, ІППО
Н.Коваль
ІППО

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Важливу роль в умовах розбудови правової держави відіграє проблема забезпечення захисту прав та законних інтересів особи у кримінальному процесі.

Проголосивши себе правовою державою, про що говорить ст. 1 Конституції України, Україна тим самим робить перший крок на шляху правової державності, заснованої на визнанні прав і свобод особи найвищою цінністю. Конституція України також закріпила, що права і свободи людини є невідчужуваними і непорушними (ст. 21), вони гарантуються і не можуть бути скасовані (ст. 22), а держава відповідає перед людиною за свою діяльність, тому утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Відповідно ст.55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової

шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого [3].

Особа, визнана потерпілою у кримінальному провадженні, наділяється процесуальними правами, реалізація яких забезпечується відповідними процесуальними гарантіями. В юридичній літературі правове положення особи, яка зазнала шкоди або збитків іменується «правовий статус потерпілого», під яким розуміють «правове положення потерпілого в кримінальному процесі, визначене сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з визнанням особи потерпілою, виникненням, строком дії і припиненням повноважень потерпілого, процесуальними гарантіями» [1, с. 111].

Важливою процесуальною гарантією є як сам факт реєстрації заяви про вчинене кримінальне правопорушення, так і час вчинення цієї процесуальної дії. З моменту реєстрації заяви потерпілий набуває процесуальних прав та обов'язків, що є надзвичайно важливим для гарантування реалізації його прав під час перевірки заяви та подальшого провадження у справі.

Однієї з основних процесуальних гарантій забезпечення прав потерпілого у кримінальному процесі є документування слідчим, прокурором будь-яких процесуальних рішень чи слідчих (розшукових) дій. Згідно зі ст. 103 КПК України формами фіксування кримінального провадження є: 1) протокол; 2) носій інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; 3) журнал судового засідання. Разом з тим, згідно зі ст. 105 КПК України, до протоколу можуть долучатися додатки: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фото таблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу. Не менш важливе значення для забезпечення захисту прав і законних інтересів потерпілого має його право на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 56 КПК України та в порядку ч. 7 ст. 290 КПК України [3].

Досить вагомою процесуальною гарантією забезпечення прав, свобод та законних інтересів потерпілого під час провадження кримінальної справи є процесуальна діяльність прокурора у кримінальному процесі, яка спрямована на вирішення справи згідно з вимогами кримінального і кримінального процесуального законодавства й постановлення судом законного, обгрунтованого і справедливого вироку. Велику роль у реалізації завдань кримінального судочинства відводиться діяльності судів. Вони слугують гарантією не тільки правильного вирішення кримінальної справи, а й дотриманню прав усіх учасників кримінального процесу, в тому числі й потерпілого, під час проведення досудового розслідування і судового розгляду кримінальної справи. Потерпілий, цивільний позивач або його законний представник чи представник мають право оскаржити рішення слідчого судді. Апеляційне оскарження слугує додатковою судовою гарантією забезпечення прав потерпілого на досудових стадіях кримінального провадження [5, с. 45].

Ще однією гарантією слугує право потерпілого на інформацію, яке виступає рушійною силою кримінальних процесуальних відносин та важливою гарантією реалізації всіх інших прав потерпілого, оскільки будь-яка цілеспрямована діяльність людини вимагає максимально повної і достовірної інформації про об'єкт, засоби досягнення мети. Правова інформованість людини формує правосвідомість і є гарантом реалізації конституційних прав і свобод [4, с. 59].

Отже, основним завданням держави, у разі вчинення злочинів, є захист законних прав та інтересів громадян. Діяльність органів, які здійснюють кримінальне провадження, має бути спрямована на реальне забезпечення гарантій учасників провадження, і ефективне поновлення їхніх прав у разі порушення.

Будь-яка гарантія кримінального процесу поширюється на кожного учасника кримінальних процесуальних правовідносин. Надання кожному, залученому до сфери кримінального судочинства можливості використовувати всі гарантії, передбачені у кримінальному процесі, є одночасно й умовою рівності всіх громадян перед законом та судом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гошовський М. І. Потерпілий у кримінальному процесі України. / М. І. Гошовський, О. П. Кучинська. К.: Юрінком Інтер, 1998. 188 с

2. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. С. 141.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Законодавство України від 13.04.2012 р. в редакції від 13.02.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n742> (дата звернення 21.04.2020 р.)
4. Сироїд Т. Л. Правове становище потерпілих у міжнародному кримінальному суді. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2004. № 841. С. 60–64
5. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі : моногр. Днепропетровськ : Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. С. 25, 328–329.

І. І. Циліорик
асистент кафедри КПП, ІППО
М. Косторниченко
студент ІППО

ОСОБИСТА ПОРУКА: МЕТА ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ

Система запобіжних заходів, підстави та порядок їх застосування регулюються главою 18 розділу II КПК України.

Запобіжні заходи – це сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження, які спрямовані на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого через певне обмеження їхніх особистих прав.

Система запобіжних заходів визначена в ч.1 ст. 176 КПК України, а саме: особисте зобов'язання (ст. 179 КПК); особиста порука (ст. 180 КПК); застава (ст. 182 КПК); домашній арешт (ст. 181 КПК); тримання під вартою (ст. 183 КПК).

Особливе місце серед них займає особиста порука стаття 180 КПК України. Особиста порука полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків відповідно до статті 194 КПК України і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу [1]. Особиста порука основана на довірі до поручителя з боку слідчого судді, суду, яка, в свою чергу, ґрунтується на особливих моральних якостях поручителя, його авторитеті, зокрема, для підозрюваного, обвинуваченого, що робить можливим для поручителя забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та у разі потреби доставку його до органу розслідування чи в суд на першу вимогу [2].

Кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. Водночас у КПК України передбачена можливість обрання одного поручителя, якщо ним є особа, яка заслуговує на «особливу довіру». Така особлива довіра до особи може бути продиктована її соціальним статусом, характером чи родом занять. Наприклад, до осіб, які заслуговують на особливу довіру, можна віднести народних депутатів, депутатів місцевих рад, державних діячів, керівників органів центральної або місцевої влади, осіб, відзначених державними нагородами, громадян, які мають визначні спортивні відзнаки тощо.

Законодавство не обмежує право особи виступити поручителем. Це право гарантоване Кримінальним процесуальним кодексом, не залежно від того, яку посаду займає ця особа. Головне, щоб дана процедура відповідала критеріям, визначеним Кодексом.

Поручителю роз'яснюється у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя та наслідки їх невиконання, право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань та порядок реалізації такого права [3].

Поручителями можуть виступати повнолітні громадяни, які завдяки своїм високим моральним якостям, чесному ставленню до праці і виконанню громадських обов'язків мають авторитет у колективі або за місцем проживання і реально спроможні забезпечити належну поведінку і виконання покладених на підозрюваного, обвинуваченого обов'язків.

Поручитель може відмовитись від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі він забезпечує явку підозрюваного, обвину-